

Bijlage 4. Behandeling van de adviezen bij het ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van Woning Burssens in Gent (Mariakerke)

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Gent, 29ste afdeling, sectie A

Objectnummer: 4.01/44021/1446.1

-

Dossiernummer: 4.001/44021/125.1

Omschrijving:

Woning Burssens met inbegrip van het achterliggend museumgebouw en de tuin,
Verschansingsstraat 6

Mij bekend om gevoegd te worden bij het besluit van heden:

Brussel, 08 DEC. 2017

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS

1. Adviezen uitgebracht voorafgaand aan de voorlopige bescherming

1.1. Adviezen uitgebracht door de departementen en agentschappen van de beleidsdomeinen Omgeving, MOW en LV

1.1.1. Beleidsdomein Omgeving

Het advies werd gevraagd op 29 september 2017.

Het departement noch de agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

Conclusie: Het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.1.2. Beleidsdomein Mobiliteit en Openbare Werken

Het advies werd gevraagd op 29 september 2017.

Het departement noch de agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

Conclusie: Het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.1.3. Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Het advies werd gevraagd op 29 september 2017.

Het departement noch de agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

Conclusie: Het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.2. Advies uitgebracht door de betrokken gemeente Gent

Het advies werd gevraagd op 29 september 2017.

Gemeente Gent

Het college van Burgemeester en Schepenen bracht op 26 oktober 2017 een gunstig advies uit over deze bescherming. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Conclusie: het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit.

1.3. Advies uitgebracht door de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed (VCOE)

Het advies werd gevraagd op 29 september 2017.

De VCOE bracht op 19 oktober een gunstig advies uit over de bescherming van het onroerend goed. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Behandeling van het advies:

Eerste vraag tot verduidelijking: De commissie vraagt om een duiding omtrent de selectie van de geplande beschermingen binnen het beleidsthema van de naoorlogse architectuur in Gent. De commissie stelt vast dat er geen criterianota of specifiek afwegingskader voor het thema 'naoorlogse bouwkunst in Gent' werd opgemaakt. Het is voor de commissie aldus onvoldoende duidelijk of de voorliggende bescherming en geplande beschermingen behoren tot het meest waardevolle erfgoed binnen dit thema. De commissie vraagt de selectie van de geplande beschermingen binnen dit thema verder te duiden.

Antwoord:

Het veldwerk in functie van de inventarisatie van de naoorlogse bouwkunst in de Gentse deelgemeenten werd afgerond in 2016. De basis hiervoor was een lijst, aangeleverd door de Dienst Monumentenzorg & Architectuur van de stad Gent bestaande uit panden opgenomen in de publicatie 'Architectuur als Buur' (1988) en de website 'Architectuur in Gent. Art deco en Modernisme' (<http://home.scarlet.be/architectuur/index.html>). Deze lijst werd vervolgens aangevuld met panden die verschenen zijn in publicaties en overzichtswerken over naoorlogse architectuur, in beschikbare oeuvestudies en in tijdschriften uit deze periode (1945-1985). Er werd beslist om de panden opgenomen in deze overzichtslijst ter plaatse te gaan controleren en fotograferen voor wat betreft de Gentse deelgemeentes. Het systematische veldwerk van de deelgemeentes bood ook de mogelijkheid om de lijst aan te vullen met panden die eveneens interessant leken voor verder onderzoek. Voor de selectie van naoorlogse architectuur in de Gentse binnenstad wordt vertrokken van de basislijst, aangezien systematisch veldwerk voor de binnenstad te tijdrovend en weinig efficiënt is.

Het veldwerk in de Gentse deelgemeenten gaf voor dit gebied aanleiding tot een lijst panden die potentieel inventariswaardig zijn. Deze panden werden vervolgens verder gedocumenteerd, onder meer via opzoekingen in het kadaster en de stedelijke archieven, die de architect, bouwdatum en bouwplannen aan het licht konden brengen. Ook werd bijkomende literatuur geraadpleegd, zodat een gedegen en weloverwogen selectie voor opname in de inventaris mogelijk was. Deze documentatiefase is bovendien essentieel voor het inhoudelijk uitwerken van de inventaristeksten. Aangezien de selectie binnen dit thema in functie van bescherming en de opstart van beschermingsdossiers beschouwd werd als een prioriteit in de loop van 2017, werd de documentatiefase op dat moment tijdelijk stilgelegd. Vanuit de reeds gedocumenteerde, en als inventariswaardig beoordeelde panden kon in overleg met de stedelijke Dienst Monumentenzorg en Architectuur een eerste selectie gemaakt worden. Deze lijst omvat enerzijds evidenties voor bescherming omwille van hun uitzonderlijke en heel hoge erfgoedwaarde, en anderzijds panden die mogelijk in aanmerking komen voor verder onderzoek, maar die vragen om een plaatsbezoek en verdere afweging, bijvoorbeeld ten opzichte van het oeuvre van de architect.

De geselecteerde ontwerpen en oeuvres blijken gekenmerkt door een grote specificiteit en diversiteit. Door deze variatie is het weinig zinvol om een criterianota of afwegingskader uit te werken voor het thema 'naoorlogse bouwkunst in Gent'. De naoorlogse bouwkunst in Gent omvat immers een ruime waaier van architectuurstromingen en -invalshoeken, en kan niet los worden gezien van ontwikkelingen elders in Vlaanderen. Uit het onderzoek is gebleken dat architecten uit alle hoeken van het land in deze periode in Gent bouwden, en dat de oeuvres vaak nog niet werden onderzocht of evenmin onderzocht kunnen worden wanneer er enkel aandacht is voor de Gentse realisaties. Een zinvolle criterianota zou dus omvattender moeten zijn en alle naoorlogse stromingen en typologieën kunnen bestrijken, wat echter niet haalbaar is binnen het lopende beleidsthema. Er zal aan de commissie een nota worden bezorgd die de selectie en het onderzoek verder duidt, en ook de geplande beschermingen motiveert.

Tweede vraag tot verduidelijking: De commissie vraagt daarnaast om de afweging van de Woning Burssens binnen het oeuvre van architect Craet te duiden. De commissie vraagt daarnaast of Woning Burssens de enige uitkomst zal zijn vanuit de 'screening van het oeuvre Craet', opgenomen in de beschermingskalender.

Antwoord:

Het oeuvre van Daniël Craet kwam al vroeg tijdens het veldwerk en de daarop volgende selectiefase onder de aandacht. De ontwerpen van deze architect bleken in de Gentse deelgemeentes talrijk aanwezig, meer bepaald een 35-tal ontwerpen die louter op basis van het veldwerk en de documentatiefase gedetecteerd konden worden. Een verdere oevrestudie was aldus wenselijk om de gebouwen te evalueren ten opzichte van elkaar en binnen de ruimere selectie.

Reeds tijdens het veldwerk in 2015 werd een bezoek gebracht aan Woning Burssens, die toen ook bewoond werd door de weduwe van de architect. Zij kon informatie aanreiken en bevestigde dat het oeuvre van Craet verspreid was over geheel Vlaanderen en België. Het volledige archief was nog bewaard in de architectenwoning, maar was op dat moment nog niet geïnventariseerd of geordend. In de loop van 2017 schonk de familie Burssens een groot deel van het archief aan het Sint-Lucasarchief in Brussel, waar het in de zomer van dat jaar nog niet toegankelijk of geïnventariseerd was. Toen de oevrestudie over Craet werd uitgevoerd, kon het archief dus niet als bron gebruikt worden om het ruimere oeuvre in kaart te brengen. De omvang van het oeuvre maakte een volledige studie binnen dit beleidsproject bovendien onmogelijk. Er werd dan vanuit pragmatische overwegingen besloten om de oevrestudie te beperken tot het oeuvre van Craet dat tijdens het vooronderzoek in Gent was teruggevonden. Hoewel erkend wordt dat dit slechts een fractie is, vormt het een uiterst representatieve en kwalitatieve selectie. De woningen omvatten een tijdsverloop van enkele decennia en omvatten het vroegste ontwerp van Craet in Mariakerke, de architectenwoning en woningen voor familie in de nabijheid ervan, evenals een ruime variatie woonhuizen die de evolutie van zijn vormgeving illustreren in de periode 1955-1980 en ook een woningensemble omvatten in Sint-Denijs-Westrem.

De oevrestudie vertrok waar de selectie in functie van de inventaris eindigde en omvatte eveneens verder onderzoek naar het leven van de architect en de context van de architectuur en interieurkunst in die periode. Alle Gentse ontwerpen van Craet werden vergeleken en beoordeeld op basis van hun bewaringstoestand en ontwerpqualiteit, geregistreerd tijdens het veldwerk in 2015-2016. Een deel van de woningen kon worden geschrapt uit de lijst, aangezien ze ofwel niet in aanmerking kwamen voor opname in de inventaris, ofwel onvoldoende erfgoedwaarde hadden om een bescherming als monument te motiveren. Er werd een selectie gemaakt van een 10-tal panden, die in aanmerking kwamen voor verder onderzoek en waarbij een plaatsbezoek dus wenselijk was. Voor één ander pand (Korte Rijakkersstraat 34) was het interieur al tijdens het veldwerk in 2015 bezocht en beoordeeld als uiterst kwalitatief en met een hoge erfgoedwaarde. Er konden in de lente en zomer van 2017 vier plaatsbezoeken ondernomen worden, drie eigenaars weigerden resoluut medewerking (Korte Rijakkerstraat 16, Armand Bourdonlaan 3 en 7) en bij drie andere woningen konden ondanks meerdere pogingen tot contact ook geen plaatsbezoeken plaatsvinden (Verschansingsstraat 1, Emiel Poetoustraat 21 en Vroonstallestraat 44). Van de vier plaatsbezoeken kwamen er drie niet in aanmerking voor bescherming (Armand Bourdonlaan 5, Edgard Blanquaertstraat 18 en Verschansingsstraat 4). Het plaatsbezoek aan Woning Burssens, Verschansingsstraat 6, op 15 juni 2017 bevestigde de eerste indruk tijdens het korte plaatsbezoek in 2015. Het interieurontwerp en het meubilair bezitten een hoge erfgoedwaarde, in combinatie met het bewaarde exterieur en schrijnwerk. Eigenares en bewoonster Frida Burssens, weduwe van architect Dan Craet, bevestigde de gaafheid van de woning en gaf ook aan dat ze persoonlijk vond dat dit ontwerp van haar echtgenoot het meest in aanmerking kwam voor bescherming en behoud. Zij was hier ook vragende partij voor. De hoge leeftijd van Frida Burssens en een

mogelijke verkoop van de woning, maken ze bovendien tot potentieel bedreigd. Woning Burssens is één van de vroegste ontwerpen van Craet en vormt een uiterst representatief ontwerp dat de typische ontwerpelementen uit andere woningen combineert en uitzonderlijk goed bewaart. De detaillering van de vroege ontwerpen van Craet is opvallend. Latere ontwerpen worden daarentegen eerder herleid tot een standaard model of type. De documentatie van het ontwerp, waaronder de oorspronkelijke meubelontwerpen bewaard in het archief van meubelfabrikant Van den Berghe-Pauvers, ondersteunden verder de erfgoedwaarde.

Na de studie en vergelijking werd besloten dat Woning Burssens dé evidentie was in functie van bescherming, zowel in afweging tot het oeuvre als in afweging tot het pakket naoorlogse architectuur in Gent. Het is echter moeilijk om te besluiten dat deze ene bescherming zal volstaan om het oeuvre van Craet te capteren. Enerzijds kon immers slechts een klein deel van het oeuvre momenteel worden onderzocht. Onderzoek naar naoorlogse architectuur ruimer in Vlaanderen kan nog ontwerpen van Craet aan het licht brengen die op hun beurt geëvalueerd kunnen worden als beschermenswaardig. Dit beschermingsdossier en de huidige oeuwrestudie sluiten dit niet uit. Anderzijds, specifiek voor Gent, vormde de toegankelijkheid ook een barrière tot afweging. De evaluatie van de woningen Korte Rijakkerstraat 16 en Vroonstallestraat 44 is immers onmogelijk zonder een interieurbezoek. Daarnaast is Korte Rijakkerstraat 34 ook een uitzonderlijk geval, aangezien het interieur een heel hoge erfgoedwaarde heeft – die een bescherming kan verantwoorden – maar het exterieur minder representatief is als een ontwerp van Craet. Deze woning vormt immers een dubbelwoning samen met een minder kwalitatief ontwerp van Nowé en de garagepoort werd storend vernieuwd. Woning Burssens combineert daarentegen een hoge erfgoedwaarde van het exterieur met een hoge erfgoedwaarde van het interieur. Deze combinatie werd binnen de plaatsbezoeken en oeuwrestudie van het Gentse werk van Craet enkel in deze woning zo treffend teruggevonden.

Hierbij volgt een overzicht van de afweging per ontwerp van Craet, gelegen in de Gentse deelgemeentes Drogen (D), Mariakerke (M), Sint-Denijs-Westrem (S), Wondelgem (W) en Zwijnaarde (Z):

1954	Amand Casier ter Bekenlaan 5 (M)	exterieur (en interieur vermoedelijk ook) ingrijpend verbouwd
1955, 1977	Verschansingsstraat 4 (M)	architectenwoning - interieur bezocht, exterieur en interieur verstoord door uitbreidingen, verbouwingen en leegstand
1955, 1959	<u>Verschansingsstraat 6</u> (M)	interieur bezocht, heel gaaf bewaard, interessante vaste interieurelementen
1955	Korte Rijakkerstraat 18 (M)	volumewerking verstoord door nieuw volume met garages
1955, 1961	Edgard Blancquaertstraat 16 (M)	verbouwd, storend vernieuwd schrijnwerk
1955, 1966	Korte Rijakkerstraat 20 (M)	in twee fasen gebouwd, interieurelementen/-ontwerp niet bewaard
1955, 1957	<u>Korte Rijakkerstraat 16</u> (M)	gaaf bewaard exterieur, geen plaatsbezoek toegelaten (zogezegd aanpassingen gebeurd, maar moeilijk in te schatten)
1955	Edgard Blancquaertstraat 18 (M)	interieur bezocht, deels verbouwd (andere volumewerking gevel, keuken vernieuwd), wel bewaard schrijnwerk
1958	Verschansingsstraat 1 (D)	karakteristiek exterieur met bewaarde elementen, interieur (en exterieur in mindere mate) deels aangepast voor praktijkruimte,

		geen plaatsbezoek kunnen brengen (geen reactie op brieven)
1959	<u>Korte Rijakkerstraat 34 (M)</u>	weinig opvallend exterieur (tweewoonst, vernieuwde garage), maar gaaf, vast meubilair en geschilderde keuken
1959, 1965, 1969	James Ensorlaan 11 (S)	karakteristiek, rode deur bewaard, paar keer aangepast/uitgebreid door Craet dus minder gaaf
1959	<u>Vroonstallestraat 44 (W)</u>	bewaard schrijnwerk op uitzondering van de garagepoort, woning werd gepubliceerd in contemporain tijdschrift, geen plaatsbezoek kunnen brengen (geen reactie op brieven)
1959	Verschansingsstraat 3 (D)	kenmerkende ontwerpelementen, maar aangepast en vernieuwd schrijnwerk, toegevoegde veranda
1959	Emiel Poetoustraat 10 (D)	typische vormgeving met bewaarde garagepoort, vernieuwd schrijnwerk
1959-1960	Nieuwstraat 14 (S)	weinig karakteristiek en minder representatief als een ontwerp van Craet
1960	Emiel Poetoustraat 21 (D)	rode deur, interieur heel eenvoudig (wel bewaarde, geschilderde keuken op moment van veldwerk), slechte bouwfysische staat
1961	Emiel Poetoustraat 23 (D)	deels verbouwd, karakter verdwenen langs exterieur, rode deur wel bewaard
1961	Armand Bourdonlaan 7 (S)	karakteristiek ontwerp, deels bewaard schrijnwerk, geen plaatsbezoek toegestaan
1961	Armand Bourdonlaan 8 (S)	schrijnwerk deels bewaard (?), heel eenvoudig interieur
1961	Armand Bourdonlaan 6 (S)	bewaard schrijnwerk deur en venster (kleur aangepast), interieur vermoedelijk verdwenen of heel eenvoudig
1961	Molenstraat 36 (W)	heel eenvoudig en weinig representatief als een ontwerp van Craet, wel rode deur
1961	Boterbloemlaan 7 (W)	heel eenvoudig en weinig representatief als een ontwerp van Craet
1962	Armand Bourdonlaan 5 (S)	verzorgd ontwerp samen met nummer 3, gaaf bewaard maar heel eenvoudig interieur
1962	Armand Bourdonlaan 10 (S)	(deels?) vernieuwd schrijnwerk, aangepast
1962	Armand Bourdonlaan 3 (S)	verzorgd ontwerp samen met nummer 5, geen interieurbezoek toegestaan maar zou aangepast zijn
1963	Paul Van Tieghemlaan 19 (M)	verbouwd interieur, nieuw schrijnwerk
1964	Rijvisschepark 48 (S)	heel typisch ontwerp, maar deels verbouwd en vernieuwd
1964	Verschansingsstraat 42 (M)	eenvoudig ontwerp, vernieuwde poort en schrijnwerk (?), rode deur

1964-1965	Kollebloemstraat 32 (M)	typische vormgeving, deels bewaard schrijnwerk
1964	Kromme Leie 14 (S)	weinig representatief als ontwerp van Craet, niet wit geschilderd
1965	Beukenlaan 46 (S)	typisch Craet ontwerp, schrijnwerk deels vernieuwd
1965, 1973	Armand Bourdonlaan 2 (S)	ingrijpend verbouwd
1966	Armand Bourdonlaan 4 (S)	bewaard schrijnwerk deur en venster, interieur vermoedelijk verdwenen of heel eenvoudig
1968	De Campagne 28 (M)	typische ontwerpelementen, opvallend ommuurde tuin/terras
1970	Sierheesterlaan 26 (M)	interessante details exterieur, heel representatief

Conclusie: het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit.

1.4. Conclusie voorafgaand aan de voorlopige bescherming

De uitgebrachte adviezen hebben geen invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit. Het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit werden vanuit deze optiek niet aangepast.

Wel werd nog een kleine aanvulling gemaakt in paragraaf 2.4.2. van het inhoudelijk dossier, aangezien het perceel ook gelegen blijkt in een BPA.